



VALSTS
PĒTĪJUMU PROGRAMMA
NACIONĀLĀ
IDENTITĀTE

Jāņu svinēšana: mediju rituāla aspekts

2011. gada 15. jūnijā

Laura Ardava

LU Sociālo zinātņu fakultātes doktorante

Mediju rituāla un mediācijas koncepti

Mediju teorētiķis, mediju rituāla pieejas pamatlicējs Niks Koldrijs (*Nick Couldry*) mediju rituāla jēdzienu attiecina uz situācijām, kur mediji iestājas par ko plašāku, ko saistītu ar **sabiedrības organizēšanu fundamentālā līmenī**[\[1\]](#)

Koldrijs ar mediāciju saprot visus mediju institūciju radītos efektus mūslaiku sabiedrībā; visas izmaiņas, ko sociālajā pasaulē rada mediju klātesamība, mediāciju skatot kā **producēšanas, izplatīšanas, interpretēšanas un atkārtotas izplatīšanas** plūsmu procesu, kur interpretēšanas plūsma ietekmē producēšanas līmeni un/vai sociālos un kultūras procesus sabiedrībā[\[2\]](#)

[\[1\]](#) Couldry, N. (2003). *Media rituals: A critical approach*. London, New York: Routledge. P. 4.

[\[2\]](#) Couldry, N. (2008). Mediatization or mediation? Alternative understandings of the emergent space of digital storytelling. *New Media Society*, 10(3), 379-380.

Mediju producēto diskursu mijdarbība (2009–2011)

Uz patērniecību orientējošs diskurss (svinēšanai nepieciešamais, kā izvēlēties, kur iegādāties + rosinājumi patērēt noteiktus medijus, “Dienas” mācību akcija “Piedzīvosim Jāņus”)

Ekonomiskās krīzes diskurss (sevišķi aktualizēts 2009. gadā, apātija, ierobežotas iespējas svētku svinēšanai)

Deviantas uzvedības diskurss (preventīvi pasākumi, negatīvā statistika)

Jāņu kā mitoloģiska/ pārikdienišķa fenomena diskurss (identificēšanās ar mitoloģisko, rituāldarbību skaidrošana, Jāņu svinēšanas ‘pareizuma’ norādīšana/(ie)mācīšana)

Jāņu kā identitātes sastāvdaļas diskurss (Jāņi kā zīmols un etniskās identitātes elements, savdabības apliecinājums, pretrunīgi vērtētā rituāla transformācija – vidusceļa meklējumi starp formālu scenāriju un dabisku rituāla izpildi, **mēģinājumi noformulēt, kāda ir Jāņu nozīme identitātē**)

Jāņu kā identitātes elementa diskurss

- **zīmols un savdabības apliecinājums**

Kultūrantropoloģe Rūta Muktupāvela intervijā “Neatkarīgajai Rīta Avīzei”:
“Ir ļoti svarīgi, lai Jāņi paliek etniskās identitātes elements, kurā latvieši beidzot sajūtas kā latvieši. Saprot, ka viņi ir spēks, kas vienā brīdī spēj vienoties. Jāņi ir zīmols, ar ko latvieši ir pazīstami arī citur pasaulē.” [3]

- **būtisks reālā un subjektīvā laika atskaites punkts**

Kinorežisore un scenāriste Laila Pakalniņa laikrakstam “Diena”: “Tāda nu ir (mūsdienu) latvieša daba – vismaz divreiz gadā pabrīnīties, ka, ak, jau Jāņi/Ziemassvētki. [...] Bet pēc Ziemassvētkiem atkal būs Jāņi. Vismaz nākamgad. [...] Ak, ne jau tāpēc, ka latvieši būtu no dzīves atpalikuši elementi, dzērāji un nacionālisti. Bet tāpēc, ka latvieši ir.” [4]

[3] Pakalniņa, L. (2009, 25. jūn.). Jāņu beigas? *Diena*. 2. lpp.

[4] Brokāne, L. (2010, 19. jūn.). Mīlestības zemē. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 22.-23. lpp.

Jāņu kā identitātes elementa diskurss

- **rituāla jēgpilnuma apdraudējums, svētku pārtapšana par vienkāršu svinēšanu**

Dzejnieks Jānis Peters intervijā laikrakstam “Diena”: “Esmu iestājies [Padomju periodā], piemēram, par Jāņu svinēšanu, bet tagad, kad var svinēt un man apkārt skan piedzērušu cilvēku balsis, labāk nesvinu. Ja kāds piedzēries bļauj “es esmu latvietis”...”[\[5\]](#)

- **bažas par rituāla pārmantojamību**

Laila Pakalniņa: “Teorētiski droši vien var aprēķināt, kad Latvijā pienāks laiks, kad Jāņi kļūs par Jāņu retumu, jo vairāk būs tādu ugunskuru, pie kuriem nav neviena Jāņa. Un teorētiski jau arī kaut kad ir sagaidāmi Jāņi bez Jāņiem.”[\[6\]](#)

[\[5\]](#) Radzobe, Z. (2009, 3. jūl.). Vai nu gremdē, vai cildina par daudz. *Diena*. 10. – 11. lpp.

[\[6\]](#) Pakalniņa, L. (2009, 25. jūn.). Jāņu beigas? *Diena*. 2. lpp.

Jāņu kā identitātes elementa diskurss

- **rituāla transformācija**

Rakstniece un žurnāliste Monika Zīle “Latvijas Avīzei”: “Latviešu krāšņāko pagānisko svētku priekšnojautā negribētos nevienu aizvainot, tomēr sāk ērcināt Jāņu svinēšanas pareizuma uztiēpšana. [...] Man tikai grūti saprast, kāpēc nosodāmas – ja klausās dažos Līgosvētku rituālu popularizētājos – Jāņos būtu citas dziesmas un uzkodas ārpus tradicionālā siera un pīrāgiem. Kāda vaina uz oglītēm izčurkstīnātai gaļai, zivij un pat dārzenim vai modīgam jūrasķēmam? Ja tajos laikos, kad aizsākās līgotāju cienāšanās ar mājās gatavotu sieru, mūsu senčiem pie rokas bijuši pieejami citi produkti, viņi tos noteikti būtu laiduši aprītē uz uguņu apspīdētajiem kalniem.”^[7]

^[7] Zīle, M. (2009, 20. jūn.). Izgaršojot un tencinot. *Latvijas Avīze*. 3. lpp.

Jāņu kā identitātes elementa diskurss

- **mediju rituāla kritika**

“Neatkarīgās Rīta Avīzes” komentētājs Viktors Avotiņš: “Dziersim alu – sauc publiskie ekrāni ar četrām piektdaļām mutes. Ar vienu piektdaļu liekuļodami, ka tā kaitīga būšana. Katrā ziņā labāk jūs būtu kaut ko ēduši vai pirkuši nekā dziedājuši. Publisko pēcjāņu centrā jau ir tikai pudele. Viss, kas šā vai tā grozās ap pudeli, publiskajā, mediju telpā nosaka to, kā pagāja Jāņi. Cik noķēra apdzērušos kopā ar viņu dzelzs līgavām, cik sakāvās, cik sāsītās, cik nosvīla – tāds iznāk Jāņu publiskais atlikums. Kas man nepatīk? Man nepatīk tas, ka tautas kopums pirms Jāņiem tiek publiski iedomāts un rādīts sliktāks nekā tas, vismaz attieksmē pret Jāņiem, ir. Lai arī skaidri zināms, ka pēc Jāņiem “būs sukas šā vai tā”, man nepatīk tas, ka pēcjāņu publiskajā rezumējumā tiek tēlota bezmaz vai pagrimusi tauta, kurā nav nekā no Skroderdienu gara. Tas vēl nav taisnība. [..] Vēl nav tiktāl, ka Jāņi būtu jārezumē tikai ar pagīru slāpēm. [8]

[8] Avotiņš, V. (2009, 26. jūn.). Pēcjāņi. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 2. lpp.



VALSTS
PĒTĪJUMU PROGRAMMA
NACIONĀLĀ
IDENTITĀTE

Paldies par uzmanību!